

Żanna Niekraszewicz-Karotkaja

DOI: 10.15290/bb.2018.10.25

*Białoruski Uniwersytet Państwowy
Mińsk*

<https://orcid.org/0000-0001-9544-2159>

**Рэнесансная сядзіба Муз у Заблудаве:
педагагічная і творчая дзейнасць Іагана Мюліуса
пад патранатам Грыгорыя Хадкевіча**

У сучаснай гуманістыцы назіраецца актывізацыя навуковай праблематыкі з улікам *spatial turn* (прасторавага павароту). Аднавядны метадалагічны падыход мае на ўвазе ўспрыняцце пэўнай прасторы як аналітычнай катэгорыі, у выніку чаго сама прастора разумеецца як эффект адчування і дзейнасці прадукцэнтаў культуры. Навуковая спецыфікацыя культурнага ландшафта грунтуецца на семіялагічнай канцэпцыі Юрыя Лотмана, які лічыў адной з карэнных праблем адносіны мовы (у тым ліку мовы мастацкага твора) да пазамоўнай рэальнасці¹. Выдатным увасабленнем комплексага культурна-ландшафтнага падыходу з'яўляецца кніга Дзмітрыя Ліхачова “Поэзия садов”, у якой вучоны паставіў перад сабой задачу паказаць, *як суадносіцца творчасць паэта з садавым мастацтвам*².

Праблематыка культурнага ландшафту ў замежнай гуманістыцы, хаця і ўвасабляецца перадусім у галіне гісторыка-сацыялагічных і культуралагічных даследаванняў, аднак з улікам такіх аспектаў, як гісторыя мовы і літаратуры³. Пры гэтым у працах нямецкіх

---

¹ Гл.: Ю. Лотман, *Культура и взрыв*, Москва 1992, с. 8–9.

² Д. Лихачев, *Поэзия садов. К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст*, изд. 3-е, Москва 1998, с. 8.

³ Гл., напр.: J. Joachimsthaler, *Kulturraumformung durch Sprach- und Literaturpolitik*, in: *Orbis linguarum*, 21 (2002), Wrocław, Legnica, s. 109–129; Idem, *Literarisches Kulturraummodell Oberschlesien*, (in:) *Berichte und Forschungen. Jahrbuch des Bun-*

даследчыкаў асаблівым чынам вылучаецца праблема кляштарнага ландшафту (*Klosterlandschaft*), што было актуальным фактарам культурнага развіцця ў нямецкай культурнай прасторы часоў Рэнесансу і Барока, перадусім у паўночна-германскім рэгіёне⁴. Тым часам для даследавання культурнай прасторы Вялікага Княства Літоўскага (далей – ВКЛ) 16–18 стагоддзяў больш актуальным бачыцца ўяўленне пра сядзібны ландшафт. Менавіта гэты навуковы канцэпт ужо з сярэдзіны мінулага стагоддзя латэнтна прысутнічаў у многіх гісторыка-літаратурназнаўчых даследаваннях, пераважна ў цесным спалучэнні з тэмай мецэнацтва арыстакратаў⁵.

У культурна-гістарычнай перспектыве Беласточчына бачыцца той прасторай, якая займала асаблівае становішча ў сітуацыі ўзаемадзеяння або супрацьстаяння *Slavia catholica* і *Slavia orthodoxa*. Пры гэтым яе культурны ландшафт выпрадукоўваў у сваім інтэлектуальным улонні пэўныя спецыфічныя рысы, якія немагчыма апісаць зыходзячы з агульнай характарыстыкі літаратурна-мастацкай эпохі або нават паняцця нацыянальнай ідэнтычнасці. Часта беларускія даследчыкі-медывісты імкнуцца сфарміраваць уяўленне пра цэласнасць культурнай парадыгмы ў гістарычным развіцці Беларусі, пра адсутнасць вострых канфіктаў, сутыкненняў розных інтарэсаў і балючай канфрантацыі. Так, у кнізе “Пачатае Скарынам” Юрый Лабынцаў сцвярджае: *справядліва было б гаварыць пра нейкую шматмернасць культурнай сітуацыі ў народаў Вялікага княства Літоўскага, множнасці слаёў іх*

---

desinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, 12 (2004), S. 179–197; J. Döring, T. Thielmann (Hrsg.): *Spatial Turn: das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*, 2. Aufl., Bielefeld, 2009; B. Schneidmüller u. a. (Hrsg.): *Faktum und Konstrukt. Politische Grenzziehungen im Mittelalter: Verdichtung – Symbolisierung – Reflexion. Symbolische Kommunikation und gesellschaftliche Wertesysteme*, Münster, 2011.

⁴ Гл., напр.: E. Schlotheuber, P. Carmassi, A. Breitenbach, *Einleitung: Schriftkultur und religiöse Zentren im norddeutschen Raum*, in: *Schriftkultur und religiöse Zentren im norddeutschen Raum* / hrsg. P. Carmassi, E. Schlotheuber, A. Breitenbach, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 2014, S. 12.

⁵ Сярод мноства даследчыцкіх прац, якія могуць пацвердзіць дадзеную тэзу, прыгадаем перадусім наступныя: А. Сіехановіеcki, *Michał Kazimierz Ogiński und sein Musenhof zu Stonim: Untersuchungen zur Geschichte der polnischen Kultur und ihrer europäischen Beziehungen im 18. Jahrhundert*, red. Werner Markert, Köln–Graz 1961; А. Sajkowski, *Od Sierotki do Rybicki: w kręgu radziwiłłowskiego mecenatu*, Poznań 1965; К. Шышыгіна-Патоцкая, *Нясвіж і Радзівілы*, Мінск 2001; D. Karvelis, *Przymus wyznaniowy w “księstwie birżańskim” u schyłku XVI i pierwszej połowy XVII wieku*, in: *Litwa w epice Wazów*, Warszawa 2006, s. 257–275; S. Narbutas, *Radvanas anuo metu ir dabar*, in: *Joannes Radvanus. Opera* = Jonas Radvanas. *Raštai*, iš lotynų kalbos vertė S. Narbutas, Vilnius 2009, p. 335–375; Н. Скеп’ян, *Двор і служэ князёў Слуцкіх у канцы XV – 80-х гг. XVI ст.*, “ARCHE” 2014, № 6 (127), с. 305–339.

культур, кожны з якіх даволі цесна ўзаемадзейнічаў з усімі іншымі⁶. Пагаджаючыся ў цэлым з уяўленнем вучонага пра шматмернасць культурнай сітуацыі, дазволім сабе ўзяць пад сумненне тэзіс пра мірнае і цеснае ўзаемадзеянне розных культур. Як маглі ўзаемадзейнічаць паміж сабою артадаксальна-праваслаўны дыдактызм і лацінска-каталіцкае асветніцтва?⁷ Такое ўзаемадзеянне ў глабальным маштабе немагчымае прынцыпова ў сінхранічным вымярэнні. Аднак храналагічна паслядоўная эксплікацыя і ў пэўным сэнсе пераемнасць гэтых прынцыпова розных культурных тэндэнцый у межах аднаго культурнага ландшафта, прынамсі ВКЛ, сустракаецца ў гісторыі беларускай культуры дастаткова часта.

Бадай, самы вядомы прыклад паслядоўнай рэзкай змены культурных (канфесійных) парадыгмаў звязаны з імёнамі бацькі і сына Радзівілаў: пасля смерці Мікалая Радзівіла Чорнага, гарачага прыхільніка кальвінізму, яго першародны сын Мікалай Крыштоф Радзівіл Сіротка пачаў з не меншым запалам адраджаць каталіцкія традыцыі, вынішчаючы ўсе сляды культурнай дзейнасці бацькі ў культурным ландшафце Нясвіжа. Аднак ні гарманічнае ўзаемадзеянне, пра якое пісаў Ю. Лабынцаў, ні рэзкае супрацьстаянне, як у выпадку вышэй згаданых Радзівілаў, не вычэрпваюць усіх гістарычных сцэнараў культурнага жыцця ў прасторы ВКЛ. Разважаючы пра перасячэнні паміж элітарнай і дэмакратычнай культурамі, Уладзімір Кароткі падкрэсліваў, што неабавязкова падобныя перасячэнні прыводзілі да перамогі адной з сістэм, часта яны сведчылі пра *нараджэнне чагосьці новага – tertium datur*⁸. Магчыма, даследчыкі наступных эпох ахарактарызуюць пры дапамозе падобнай парафразы вядомага лацінскага выслоўя творчасць “белавежцаў” – Яна Чыквіна, Сакрата Яновіча, Надзеі Артымовіч, Міры Лукшы, – вызначаючы месца гэтага культурнага феномену ў панараме сучаснага беларускамоўнага пісьменства. У эпоху ж Рэнесансу своеасаблівае *tertium datur* у слоўнай культуры засведчыла сябе на Беласточчыне дзякуючы дзейнасці беларускага арыстакрата, мецэната, дзяржаўнага і вайсковага дзеяча Вялікага Княства Літоўскага Грыгорыя Аляксандравіча Хадкевіча. Гэты чалавек, не складаючы стосы кніг для спалення, а, наадварот, спрыяючы іх

⁶ Ю. Лабынцаў, *Пачатае Скарынам: беларуская друкаваная літаратура эпохі Рэнесансу*, Мінск 1990, с. 28.

⁷ Аднаведнай тэрміналогіяй карыстаюся следам за У. Кароткім: гл.: У. Кароткі, *Беларуская літаратура і гісторыя*, Мінск 2013, с. 20.

⁸ Тамсама, с. 14.

выданню, здолеў праявіць сябе не толькі як дасведчаны палітык і ваенны стратэг, але таксама як чалавек шырокіх поглядаў, сапраўдны філосаф і мудры выхаватэль – для сваіх дзяцей і для ўсіх падданных.

Грыгорый Хадкевіч меў двух сыноў – Аляксандра і Андрэя, і каля 1562 года бацька запрасіў для іх у якасці хатняга настаўніка высокаадукаванага нямецкага гуманіста, філолага-класіка Іагана Мюліуса, які паходзіў з мястэчка Лібенродэ ў Цюрынгіі. Мюліус вучыўся ў школе, якая пасля наступлення Рэфармацыі была заснавана ў былым кляштары цыстэрцынзійнцаў у мястэчку Ільфэльд, у Цюрынгіі. Варта ўвагі тая акалічнасць, што заснавальнікам гэтай школы быў каталіцкі абат гэтага кляштара, Томас Штанге (Thomas Stange), які да канца сваіх дзён не адмовіўся ад шлюбаванняў, г. зн. застаўся шчырым католікам. Але пры гэтым ён разам са сваімі вучнямі старанна чытаў і вывучаў тыя кнігі, якія выдавалі Марцін Лютэр і яго паплечнікі⁹.

Настаўнікам Іагана Мюліуса быў вядомы гуманіст і рэфарматар Міхаэль Неандэр, паслядоўнік не столькі радыкальнага Марціна Лютэра, колькі памяркоўнага Філіпа Меланхтона. Менавіта гэтая памяркоўнасць, талерантнасць, шырыня гуманістычных поглядаў, але перадусім бясконца вера ў выратавальную моц боганатхнёнага мастацкага слова вызначылі спецыфіку аўтарскага пазіцыянавання Іагана Мюліуса. Ад свайго настаўніка Мюліус засвоіў імкненне да пашырэння кантэксту традыцыйнай хрысціянскай катэхезы. З падачы Іагана Ройхліна і Эразма Ратэрдамскага гэты кантэкст у нямецкай культурнай прасторы пашыраўся не толькі за кошт антычнай філасофіі, не толькі за кошт містычнага старажытнагарбрэйскага вучэння – кабалы, але перадусім за кошт тэкстаў раннехрысціянскіх аўтараў, у тым ліку так званых айцоў Царквы: Арыгена, Тэртуліяна, Гераніма, Хрызастома (Іаана Златавуста), Грыгорыя Назіянзіна. Іаган Мюліус быў адным з тых гуманістаў, які следам за раннехрысціянскімі паэтамі Лактанцыем, Прудэнцыем, Клаўдзіянам накіраваў свае творчыя інтэнцыі на паэтычныя перастварэнні свяшчэнных тэкстаў Бібліі, а таксама на хрысталагічныя вершы.

У 1560–1561 гг. Мюліус “падвізаўся” ў кракаўскім гуманістычным асяроддзі, і менавіта ў Кракаве з’явіліся выданні яго твораў, назвы якіх гавораць самі за сябе: зборнік «*Praecipua christianae pietatis capita, in quibus summam veteris ac novi Testamenti doctrina comprehenditur, variis carminum generibus reddita*» (*Найважнейшыя палажэнні хрысціян-*

⁹ E. Wiedach, *Das Verzeichniss sämmtlicher Zöglinge des Pädagogiums zu Ilfeld seit seiner Gründung*, Nordhausen 1853, S. 8.

скай набожнасці, у якіх коратка раскрываецца вучэнне Старога і Новага Заветаў, выкладзенае ў вершах разнастайных жанраў), элегія «In epiphaniam Domini» (На аб'яўленне Гасподняе), элегія «In nativitate et circumcisionem Jesu Christi Salvatoris» (На Раство і Абразанне Збаўцы Ісуса Хрыста), ода «De coniunctione fidelium cum Jesu Christo Salvatore» (Пра паяднанне верных са Збаўцам Езусам Хрыстом), а таксама зборнік вершаў «Precationes haud inelegantes, quibus et mane et vesperi iuvenes sua studia Deo Opt. Max. commendare, felicemque in literis progressum orare poterunt» (Вытанчанья малітвы, у якіх і раніцай, і вечарам маладыя людзі могуць выказаць сваю прыхільнасць да Найвышэйшага Бога, а таксама прасіць у звароце [да Яго] шчасця і поспеху), апошні – на лацінскай і старажытнагрэчаскай мове. У 1561 годзе ў Кракаве выйшаў зборнік вершаў Іагана Мюліуса на старажытнагрэчаскай мове «Τὰ τῆς Χριστιανῶν κατηχήσεως μέρη κεφαλαῖωδῶς μέτροις Ἑλληνικοῖς συυεγραμμένα παρὰ [...] Λουκα, κερ:ΙΒ» (Асноўныя палажэнні хрысціянскага Катэхізіса, выкладзеныя ў асноўных рысах грэчаскімі вершамі паводле 12-га раздзела [Евангелля] ад Лукі). У ім нямецкі філолаг-класік змясціў свае паэтычныя пералажэнні Дэкалога, Апостальскага Сімвала веры, Нагорнай пропаведзі і некаторых іншых кананічных хрысціянскіх тэкстаў на старажытнагрэчаскай мове. Цікава, што гэтае выданне Іаган Мюліус прысвяціў князю ў Нясвіжы і Алыцы Мікалаю Радзівілу Чорнаму. І гэта невыпадкова.

Паэтычныя апрацоўкі хрысціянскіх тэкстаў не былі тыповымі ў літаратурным дыскурсе Рэчы Паспалітай сярэдзіны XVI стагоддзя. Разам з тым, менавіта ў час прыбыцця Іагана Мюліуса ў Кракаў адчувалася вялікая патрэба ў прафесійных філолагах-класіках. Найперш гэта было звязана з актывізацыяй перакладчыцкіх інтэнцый у дачыненні да Бібліі, што ў пэўным сэнсе можна расцэньваць як працяг Скарынавай традыцыі. Так, у 1550 годзе прыхільнік Рэфармацыі Мікалай Алясніцкі запрасіў пратэстанцкіх прапаведнікаў у Пінчаў, маючы на мэце стварэнне перакладу Бібліі на польскую мову. Для гэтай працы былі запрошаны адукаваныя гуманісты: *homo trilinguus* Гжэгаж Оршак (*Gregorius Orsatius*), П'ер Статорыус, а таксама Жан Тэно (Jean Thénaud), якія прыбылі па рэкамендацыі самога Жана Кальвіна¹⁰. Фінансаванне выдавецкага праекту ажыццяўляў Мікалай Радзівіл Чорны, у выніку чаго паўстала Брэсцкая Біблія.

¹⁰ S. Kot, *Pierwsza szkoła protestancka w Polsce. Z historii wpływow francuskich na kulturę polską*, in: *Reformacja w Polsce*, t. I, 1921, Warszawa, s. 16–18.

Магчыма, у пачатку 60-х гадоў XVI стагоддзя Іаган Мюліус меў песныя кантакты з Радзівілам: на пачатку зборніка “Асноўныя палажэнні хрысціянскага катэхізіса” змешчаны верш-прысвячэнне, у якім паэт з Лібенродэ звяртаецца да адрасата як *Domino suo clementissimo* (Да майго найпаважанейшага пана)¹¹.

Тым не менш, па нейкіх прычынах кантакты паэта з Лібенродэ і гетмана Радзівіла не мелі далейшага працягу, і ў хуткім часе Іаган Мюліус пачынае працаваць пад патранатам іншага магната – віленскага кашталяна Грыгорыя Хадкевіча. З 1562 па 1564 гады філолаг з Цюрынгіі займаўся педагагічнай дзейнасцю і літаратурнай творчасцю пры двары Хадкевіча ў Заблудаве, а з 1564 па 1567 год апекаваўся Аляксандрам і Андрэем Хадкевічамі пад час іх навучання за мяжой.

Час знаходжання Іагана Мюліуса ў Заблудаве супаў з ключавой падзеяй дваццаціпяцігадовай Лівонскай вайны – Чашніцкай (таксама Ульскай або Іванскай) бітвай 1564 года. Войска ВКЛ на чале з гетманам Грыгорыем Хадкевічам, а таксама гетманам Мікалаем Радзівілам Рудым разграміла на палях пад Іванскам шматтысячнае войска маскоўскага ваяводы Пятра Шуйскага. Апісанню гэтай падзеі прысвечаны лацінамоўны ліст Грыгорыя Хадкевіча, адрасаваны сынам. Паколькі гэтая эпістула была апублікавана ў выданнях Іагана Мюліуса, ёсць падставы меркаваць, што сам вучоны гуманіст і напісаў яе ад імя свайго патрона, князя Хадкевіча¹². Па гарачых слядах падзей у 1564 годзе Іаган Мюліус склаў зборнік пад назваю “*Divina gratia imperante Sigismundo Augusto (...) victoria de Moschis reportata a magnifico Domino Gregorio Chodcievitio*” (*Перамога над маскоўцамі, здабытая з ласкі Божай яснавяльможным Панам Грыгорыем Хадкевічам у часы панавання Жыгімонта Аўгуста*). Цэнтральны твор гэтага зборніка – аднайменны эпінікій, складзены лацінскімі гексаметрамі.

Па-за творамі, напісанымі з нагоды перамогі пад Іванскам, Іаган Мюліус прысвяціў шэраг вершаў прадстаўнікам роду Хадкевічаў, а таксама іншым магнатам ВКЛ. Пры гэтым паэт з Лібенродэ адэкватна ўвасабляў у сваіх паэтычных тэкстах уяўленне пра гісторыка-культурную спецыфіку ВКЛ. Асаблівай увагі ў гэтым сэнсе заслугоўвае «Эпіталамён» на шлюб Філона Кміты з Соф’яй Хадкевіч. Згодна з тра-

¹¹ *Tà tēs Χριστιανῶν κατηχήσεως μέρη κεφαλαῖωδῶς μέτροις Ἑλληνικοῖς συυγεγραμμένα παρα του Ιωάννου Μύλιου Λιβερροδέως*, Cracoviae 1561, f. A1v.

¹² Гл.: Ж. Некрашэвіч-Кароткая, *Ульская бітва 1564 г. у помніках лацінамоўнай літаратуры Вялікага Княства Літоўскага*, [у:] “Беларускі гістарычны агляд”, 2013, т. 20, сш. 1–2, с. 13–42.

дыцый класічнай паэзіі, паэт супастаўляе сучасную яму падзею з легендарнай – шлюбам Пелея і Феціды, у якім пазней нарадзіўся найвялікшы легендарны герой Элады, Ахіл. Іаган Мюліус адзначае, што на вяселлі Пелея і Феціды сабралася ўся эліта старажытнай Грэцыі. Падобным чынам, на вяселлі Філона і Соф’і можна было пабачыць прадстаўнікоў айчыннай магнатэрыі. Вось як апісвае іх аўтар:

Sive libens spectas natos ad bella Polonos,
 Innumero praesens cum grege Lecchus adest.
 Sive viros quaeras Litauum de gente sagaces,
 Huc etiam tales terra propinqua tulit.
 Sive bonos cupias veteri de stripe Ruthenos,
 Hic inter soboles stat Chodcieuitia splendens,
 Cui triplici multus germine surgit honor¹³.

(Можа, паглядзіш на палякаў, народжаных для войнаў? Вось ён, Лех з незлічоным народам! Можа, шукаеш мудрых мужоў з народа літвінаў? Іх таксама прадстаўляе тут іх уласная зямля. А можа, жадаеш [паглядзець] на добрых русінаў са старажытнага роду? І іх, шматлікіх, можаш тут знайсці. Сярод іх – і славытыя прадстаўнікі роду Хадкевічаў, у якіх вялікі гонар узрастае з нашчадкамі трайкага роду).

Паэт з Лібенродэ дакладна вызначае тут тры галоўныя «палітычныя нацыі»¹⁴ дзяржавы Ягелонаў: *Poloni*, *Litaves*, *Rutheni* (палякі, літвіны, русіны). Хадкевічы, у сваю чаргу, славытыя «*germine triplici*» (нашчадкамі трайкага роду), і ў гэтым – крыніца іх велічнасці і непераможнасці.

У 1566 годзе выйшаў з друку вершаваны зборнік Іагана Мюліуса «*Sato graecolatinus*» (Грэчаска-лацінскі Катон¹⁵), надрукаваны ў Аўгсбургу¹⁶; неўзабаве, у 1568 годзе, у Ляйпцыгу з’явілася другое вы-

¹³ *Poemata Ioannis Mylii Libenrodensis, poetae Laureati, ex dioecesi generosum Comitum de Hoenstein. (...) [Lipsiae] 1568, f. 2c7v.*

¹⁴ Выраз «нацыя» тут трэба разумець у тым сэнсе, якім ён напаўняўся ў словазлучэннях кшталту *gente Polonus natione Lithuanus* (у дачыненні да Мацея Стрыйкоўскага) або *gente Ruthenus natione Polonus* у дачыненні да Станіслава Ажахоўскага, г. зн. фактычна пазначаў дзяржаўную, а не нацыянальную (у сучасным разуменні) прыналежнасць.

¹⁵ У еўрапейскай кніжнай традыцыі з канца III – пачатку IV ст. атрымаў распаўсюджанне зборнік маралізатарскіх выслоўяў пад назваю “Катонавы двувершы” (*Disticha Catonis*). Аўтарства зборніка традыцыйна прыпісваецца Дзянізію Катону, біяграфічная інфармацыя пра якога адсутнічае.

¹⁶ M. Baldzuhn, *Mylius, Johannes*, in: W. Köhlmann, J.-D. Müller, M. Schilling u. a. (Hrsg.), *Frühe Neuzeit in Deutschland 1520–1620. Literaturwissenschaftliches Verfasserlexikon*, B. 4, Berlin–Boston: De Gruyter, 2015, S. 554.

данне кнігі. Адкрывалі выданне шырока вядомага з часоў Сярэднявечча складзеныя гексаметрам лацінскія выслоўі, так званыя Катонавы двувершы, якія актыўна выкарыстоўваліся ў школьнай практыцы пачатковага навучання; Іаган Мюліус выдаў іх разам з перакладам на старажытнагрэчаскую мову. У прадмове да “Грэчаска-лацінскага Катона”, звернутага да Альберта Фрыдэрыка, сына прускага герцага Альберта Мархіёна Брандэнбургскага, паэт яўна ўказвае, што гэтыя пераклады з’явіліся пад час яго знаходжання ў ВКЛ:

Nuper cum essem in Museo ociosus, illustrissime Princeps, et chartulas sparsim iacentes reuoluerem, Catonis morales reperi sententias, quae ante aliquot annos a me erant in Graecum sermonem translatae, cum in aula apud filios D[omini] Gregorii Chodciewitii strenui inter Lithuanos equities, et clarissimi apud Polonorum regem senatoris viverem (Не так даўно, калі я меў магчымасць спакойна займацца творчай працай і ўпарадкаваў [свае] раскіданыя паперы, знайшоў я «Маральныя сентэнцыі Катона», якія некалькі гадоў таму былі перакладзены мною на грэчаскую мову, калі я жыў пры двары пана Грыгорыя Хадкевіча, сенатара, надзвычай шанаванага польскім каралём, і займаўся выхаваннем яго сыноў у атачэнні літоўскіх арыстакратаў)¹⁷. Слова *apud filios D. Gregorii Chodciewitii strenui inter Lithuanos equites* (займаўся з сынамі пана Грыгорыя Хадкевіча у атачэнні літоўскіх арыстакратаў) сведчаць, на нашу думку, пра тое, што Іаган Мюліус вучыў лацінскай і старажытнагрэчаскай мове не толькі Аляксандра і Андрэя Хадкевічаў, але таксама іншых дзяцей навакольнай шляхты. Вельмі верагодна, што паэт з Лібенродэ заснаваў у Заблудаве школу на ўзор кляштарнай школы ў Ільфельдзе, заснаванай абатам Штанге. У аснову адукацыйнай праграмы Мюліус паклаў, несумненна, прынцыпы гуманістычнай адукацыі свайго настаўніка Міхаэля Неандэра, надаўшы выключную ўвагу філалагічнай падрыхтоўцы навучэнцаў.

Заўвага *in aula* (пры двары) ускосна сведчыць пра тое, што гэтая школа насамрэч магла знаходзіцца ў Заблудаве, бо тут размяшчалася радавое іменне Грыгорыя Хадкевіча. Менавіта 60-я гады XVI стагоддзя вызначаюцца актыўным культурным жыццём у заблудаўскай рэзідэнцыі: у 1563 годзе Грыгорый Хадкевіч заснаваў тут Успенскую царкву, а ў 1568–1570 гадах тут дзейнічала друкарня, у якой праца-

¹⁷ Ioannes Mylius, *Cato graecolatinus. Praecipua Christianae pietatis capita. Melétau D. Andreae et D. Alexandri Chodciewitiorum...* Lipsiae 1568, f. A2r.

валі Іван Фёдараў і Пётр Мсціславец¹⁸. Яшчэ адно (праўда, таксама ўскоснае) пацверджанне знаходзім у канцы вышэй цытавай прадмовы, у традыцыйным пажаданні мецэнату: *Quare T[ua] C[lementia] Catonem Graece loquentem clementer suscipere dignetur, tantumque sibi placere sinat, quantum illustrem Chodcieuitiorum familiam, in quorum aula Borussia tuis vicina liber hic natus est* (Таму няхай Твая Міласць ласкава прыме “Катона” на грэчаскай мове; няхай будзе ён Вам даспадобы гэтаксама, як найяснейшаму роду Хадкевічаў, у іменні якіх, блізкім да тваёй Прусіі, і нарадзілася гэтая кніга)¹⁹. Згодна з тагачаснымі дзяржаўнымі межамі Заблудаў знаходзіўся насамрэч недалёка ад мяжы паміж ВКЛ і тагачасным герцагствам Прускім (крыху больш за 100 км)²⁰.

У склад зборніка Іагана Мюліуса 1568 года, акрамя ўласна “катонаўскай” часткі, увайшлі паэтычныя пералажэнні кананічных тэкстаў, частка якіх была ўжо раней апублікавана ў зборніку “Найважнейшыя палажэнні хрысціянскай набожнасці” (Кракаў 1560). Аднак, калі ў кракаўскім зборніку пералажэнні названых вышэй свяшчэнных тэкстаў былі надрукаваны толькі на лацінскай мове, то ў кнізе “Грэка-лацінскі Катон” – па-лацінску і па-старажытнагрэчаску. Апрача таго, у кнігу “Грэка-лацінскі Катон” уваходзіць паэтычны цыкл пад назвай “Μελῆτα”, у якім сабраны вершаваныя практыкаванні Андрэя і Аляксандра Хадкевічаў (гэты збор будзе ахарактарызаваны ніжэй).

Выехаўшы з ВКЛ, Іаган Мюліус пачаў вельмі хутка рабіць бліскую кар’еру: спачатку – пры двары імператара Свяшчэннай Рымскай імперыі Максіміліяна II Габсбурга, пазней – ва ўніверсітэце Ены. Найбольш поўным зборам вершаваных твораў нямецкага паэта з’яўляецца выданне «*Poemata Ioannis Mylii Libenrodensis, poetae Laureati, ex dioecesi generosum Comitum de Hoenstein*» (*Паэтычныя творы Іагана Мюліуса з Лібенродэ, паэта-лаўрэата, з дыяцэзіі вяльможных графаў дэ Гогенштайн*) (месца выдання не пазначана) [s. l., 1568]. Яго публікацыя звязана з наданнем гуманісту тытула *poeta-laureatus* імператарам Максіміліянам (у канцы зборніка прыводзіцца тэкст адпаведнай імператарскай граматы). У гэтай кнізе, якая складаецца з 327 друкаваных аркушаў, чытач знойдзе шмат вершаў кракаўскага і заблудаўскага перыядаў, прысвечаных вядомым беларускім арыстакратам: Мікалаю

¹⁸ В. Грынявецкі, *Заблудаў, (у:) Вялікае княства Літоўскае: энцыклапедыя*. У 2 т., рэдкал.: Г. Пашкоў і інш., Мінск 2007, т. 1, с. 637.

¹⁹ Ioannes Mylius, *Cato graecolatinus...*, f. A3r.

²⁰ Пра гэта сведчыць тагачасная палітычная карта, гл., напр.: J. Tazbir, *Geschichte der polnischen Toleranz*, Warszawa 1977, s. 8.

Радзівілу, Грыгорыю Хадкевічу, Філону Кміту, Яўстахію Валовічу і іншым. Аднак, калі мець на ўвазе айчынную літаратурную традыцыю, то, як справядліва заўважыў польскі літаратуразнавец Ю. Новак-Длу-жэўскі, *не столькі панегірычныя вершы, адрасаваныя каралю, колькі лірычныя вершы, адрасаваныя гетману Хадкевічу, а таксама іншым палітыкам і правадырам перыяду войнаў з Масковіяй, надаюць культурна-гістарычнае значэнне яго літаратурнай творчасці*²¹.

У сваёй адукацыйнай практыцы Іаган Мюліус выкарыстоўваў таксама ўласныя перастварэнні кананічных тэкстаў хрысціянства. Паэт з Лібенродэ публікаваў іх і ў Кракаве, і ў Ляйпцыгу, і ў Вене. У зборніку “Паэтычныя творы...” (1568) гэтыя тэксты сабраныя пад агульным загаловам «*Carmina sacra*» («Свяшчэнныя вершы»). У першай кнізе «Свяшчэнных вершаў» – паэтычныя перастварэнні Дэкалога, Апостальскага Сімвала веры і Малітвы Гасподняй (з Нагорнай пропаведзі) па-старажытнагрэчаску. Паэт дэманструе сваё віртуознае мастацтва валодання памерамі антычнай паэзіі: Дэкалог ён перастварае гекзаметрам, Сімвал веры – гліканэем, Малітву Гасподнюю – фалекейскім адзінаццаціскладовікам. Апроч таго, у зборніку “Паэтычныя творы...” прадстаўлены шматлікія паэтычныя пералажэнні псалмоў, складзеныя элегічным двувершам.

Як ужо адзначалася вышэй, і “Грэчаска-лацінскі Катон” (1568), і «Паэтычныя творы» (1568) завяршаюцца двума раздзеламі: «*D. Andree Chodciewitii equitis Lithuani МЕЛЕТАІ*» (“Практыкаванні пана Андрэя Хадкевіча, літоўскага арыстакрата”) і «*D. Alexandri Chodciewitii equitis Lithuani МЕЛЕТАІ*» (“Практыкаванні пана Аляксандра Хадкевіча, літоўскага арыстакрата”). Хутчэй за ўсё, перад намі – ні што іншае, як плён паэтычных практыкаванняў на лацінскай мове Андрэя і Аляксандра Хадкевічаў. Тут змешчаны пераважна кароценькія двухрадкоўі, напісаныя элегічным двувершам, на розныя тэмы. Мяркую, што ў гэтых двух раздзелах Іаган Мюліус сабраў лепшыя вынікі хатніх заданняў па версіфікацыі, выкананых яго яснавяльможнымі вучнямі пад кіраўніцтвам настаўніка. Акрамя “Практыкаванняў”, у склад зборніка “Паэтычныя творы” ўвайшлі таксама дзве чатырохрадковыя эпітафіі, напісаныя на смерць Соф’і Хадкевіч і падпісаныя, адпаведна, яе братамі – Андрэем і Аляксандрам. Як любы добры настаўнік, Іаган Мюліус ганарыўся поспехамі сваіх навучэнцаў не

²¹ J. Nowak-Dłużeński, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce: Czasy Zygmun-towskie*, Warszawa 1966, s. 205.

менш, чым сваімі ўласнымі, таму ахвотна ўключаў іх вучнёўскія опусы ў зборнікі ўласных паэтычных твораў.

Характар вершаваных твораў, напісаных Іаганам Мюліусам, сведчыць пра тое, што ён зрабіў паэтычную культуру неад’емнай часткай паўсядзённага прыдворнага жыцця (падобны феномен у культуры Беларусі будзе ярка прадстаўлены пазней, у XVIII стагоддзі, у творчасці княгіні Францішкі Уршулі Радзівіл). У яго паэтычным зборніку мы знойдзем не толькі вершы на шлюб, на пахаванне, «на шчаслівае вяртанне», але нават на самыя, здавалася б, нязначныя выпадкі. Напрыклад, у зборніку 1568 года змешчаны твор пад назваю «Пану Андрэю Хадкевічу, які хварэе на кашаль», а непасрэдна за ім – «Да пана Андрэя Хадкевіча, які пазбыўся хваробы». Як для сапраўднага творцы, для Іагана Мюліуса паэзіяй было напоўнена само жыццё, і яго ўласнае жыццё не магло існаваць без паэзіі. Такую мастацкую стратэгію паэта можна назваць катэхезай праз прызму мастацтва, а таксама вытанчанай паэзіяй праз прызму жыцця, па аналогіі з выразам Фрыдрыха Ніцшэ, які ў сваім сачыненні “Нараджэнне трагеды” патрабаваў, каб навука ўспрымалася праз прызму мастака, а мастацтва – праз прызму жыцця (*die Wissenschaft unter der Optik des Künstlers zu sehn, die Kunst aber unter der des Lebens*)²².

Але найперш паэзія Іагана Мюліуса была прызначана для мэты выхавання сапраўднага шчырага хрысціяніна і мудрага цнатлівага грамадзяніна. Так, сярод практыкаванняў маладых Хадкевічаў знаходзім двухрадкоўі з характэрнымі назвамі: Андрэй напісаў вершы “Пастыр над людзьмі Хрыстос”, “Хрысціянам трэба несці крыж”, “Слова Госпада трывае”, “Шануй урача”, “На скупого чалавека”, “Нельга смяцца з бедных”, “Фартуна”, Аляксандр – “Бога нельга падмануць”, “Пра багатага і Лазара” ды многія іншыя. Паэт з Лібенродэ прапаноўваў таксама маладым княжычам своеасаблівае паэтычнае саборніцтва. Сведчанне таму – наяўнасць у адным і другім раздзелах “Практыкаванняў” вершаў з аднолькавымі назвамі: “Хрыстос – крыніца жывой вады”, “Шлюб у Кане”, “Баяцца Бога – найвышэйшая мудрасць”, “Апостальскі Сімвал веры”, “Малітва Гасподня”.

Іаган Мюліус быў глыбока перакананы ў тым, што любоў да мастацтва, прынамсі вытанчанай паэзіі, можа даць добры і значны плён у справе выхавання будучага дзяржаўнага дзеяча. Пра гэта ідзе раз-

²² Гл.: Th. R. Wolf, *Hermeneutik und Technik: Martin Heideggers Auslegung des Lebens und der Wissenschaft als Antwort auf die Krise der Moderne*, Würzburg 2005, S. 87.

мова ў прадмове да “Практыкаванняў...”, якую, падобна, паэт склаў адмыслова для апублікавання ў зборніку “Паэтычныя творы” (1568):

Cum nostrorum poematum libelli, benigne lector, iam deducti essent ad umbilicum, incidi in diversas μελέτας discipulorum olim meorum, D. Andreae, [et] D. Alexandri equitum Lithuanorum, ex illustri Chodciewitiorum familia. Ex istis quosdam seligere versiculos, [et] cum nostris imprimendos dare non indignum esse visum est, quod inde facile sit iudicare, quid spei de talibus ingeniis sit reliquum. Spero insuper eiusmodi tyrocinia aliis fore incitamento, praesertim dominorum filiis, ut per ocium Musis sese arctius adiungant, [et] similia vel graviora etiam confingant²³.

(О блаславёны чытач! Калі збор маіх твораў быў ужо напалову падрыхтаваны, я знайшоў разнастайныя практыкаванні маіх колішніх вучняў Андрэя і Аляксандра, літоўскіх арыстакратаў з вядомага роду Хадкевічаў. Я падумаў: напэўна, было б мэтазгодна выбраць з іх некаторыя вершыкі і апублікаваць іх разам з маімі ўласнымі, бо на гэтай падставе лёгка можна меркаваць, што можна спадзявацца атрымаць ад такіх талентаў. Больш таго, я спадзяюся, што першыя вопыты такога кшталту будуць стымулам для іншых, у першую чаргу для дзяцей паноў, каб у свой вольны час яны больш цесна зносіліся з Музамі і сачынялі штосьці падобнае ці нават яшчэ больш значнае.)

У гэтых словах паэт з Лібенродэ сфармуляваў устаноўку на лагічны працяг той адукацыйна-асветніцкай праграмы, якая распачалася для яго ў культурным ландшафце Цюрынгіі і якую ён працягнуў у культурным ландшафце Беласточчыны. Своеасабліваю асветніцкую праграму ажыццяўляў таксама і Грыгорый Хадкевіч, які ў канцы 60-х гадоў XVI стагоддзя прыняў у Заблудаве Івана Федаровіча (або Фёдарова) і Пятра Мсціслаўца. У выніку было надрукавана “Евангелле вучысельнае” 1569 года.

Сам Хадкевіч прызнаецца ў напісанай ім прадмове, што ён планаваў надрукаваць гэтую кнігу *выразуменія ради простых людей* у перакладзе на простую (г. зн. старабеларускую) мову. Аднак *люди мудрые, в том письме ученье перасцерагли князя, иже прекладаніем з давных пословиц на новые, помылка чинится немалая, якоже и ныне обретається в книгах новаго перевода*²⁴. І Грыгорый Хадкевіч пагадзіўся

²³ Ioannes Mylius, *Poemata...*, f. 2q2r.

²⁴ [Г. Хадкевіч] *Книга, зовомая Евангеліе учителиное от всех четырех евангелистов избранна...*, [ін:] *Прадмовы і пасляслоўі паслядоўнікаў Францыска Скарыны / АН БССР. Ін-т літ. імя Я. Купалы; уклад., уступ. арг. і камент. У. Г. Кароткага, Мінск 1991, с. 32.*

друкаваць кнігу *яко здавна пісаную*, на царкоўнаславянскай мове, якую справядліва будзе назваць класічнай мовай праваслаўнай літургіі. У сваіх агульных рысах такая асветніцкая стратэгія нагадвае гуманістычную праграму Іагана Мюліуса, які ва ўмовах генеральнай устаноўкі пратэстантаў на стварэнне перакладаў кніг Святога Пісання і выданне катэхітычнай літаратуры на нацыянальных мовах паслядоўна захоўвае вернасць класічным старажытнагрэчаскай і лацінскай мовам.

Ёсць і яшчэ адна акалічнасць, якая дазваляе зразумець, што ў эстэтычнай праграме гуманіста-пратэстанта з Лібенродэ прыцягнула ўвагу праваслаўнага князя Хадкевіча. “Евангеліе вучыцельнае”, якое ён вырашыў друкаваць на ўласныя сродкі, – гэта зусім не Тэтраевангелле ў прывычным для нас разуменні; гэта збор цытаванняў і скарачаных фрагментаў з сачыненняў Хрызастома, Кірыла Александрыйскага і іншых айцоў царквы. Я. Неміроўскі атрыбуе заблудаўскае Евангелле як *зборнік гутарак і навучэнняў з тлумачэннем евангельскіх тэкстаў*²⁵. Даследчык звяртае таксама ўвагу на адметны факт: тут было змешчана “Слова на Ушэсце” Кірыла Тураўскага – і гэта фактычна быў першы друкаваны помнік старажытнай усходнеславянскай літаратуры²⁶. У цэлым “Евангелле вучыцельнае” прызначалася для забеспячэння нядзельных евангельскіх чытанняў, а менавіта нядзельных службы, як вядома, рэгулярна наведваюць усе парафіяне або, як мінімум, большасць з іх. Такім чынам, заблудаўскае выданне фарміравала той самы плюралістычны фармат хрысціянскай катэхезы, які стваралі таксама біблейныя паэтычныя парафразы і хрысталагічныя вершы Іагана Мюліуса. Як нямецкі паэт, так і беларускі князь трывожна адзначалі маральную сапсаванасць і духоўны заняпад свайго часу. Так, Грыгорый Хадкевіч у сваёй прадмове разважае пра *нынешніи мятеж мира сего: Понеже мнози крестіянъстїи людїе новыми и различными ученїи в вере поколебашася и мненїем своим разсверепеша и от единаго согласїя в вере живуїх отвратїшася*²⁷. Іаган Мюліус, як у свой час Мікалай Гусоўскі, прадставіў турэцкую пагрозу як Боскае пакаранне за сапсаванасць у веры (перадусім у сваім паэтычным творы “Ad inclytos Christianorum contra Turcam milites Παράδεισις” (Напамін слаўным хрысціянскім змагарам з туркам).

²⁵ Я. Неміроўскі, *Фёдарай Іван*, [in:] *Францыск Скарына і яго час: энцыкл. давед.*, рэдкал. І. Шамякін і інш., Мінск 1988, с. 532.

²⁶ Тамсама.

²⁷ [Г. Хадкевіч] *Книга, зовомая Евангеліе учителное...*, с. 30–31.

Такім чынам, задачу маральнага ўдасканалення хрысціян ставілі перад сабой і паэт з Лібенродэ, і ўладальнік рэзідэнцыі ў Заблудава, які даваў канкрэтную параду ўсім чытачам “Евангелля вучыцельнага”: *Да поне сих книг читанием возмогут себе исправить и на путь истинный привести, а елицы во правоверии донныне соблюдаемы и непозыблемо съдержими суть, тем более их Христос словесы и учением своим укрепит в вере единомысленных бытии и не дасть сметатися волнами сего жития и ересем бывающим в себе вмещатися*²⁸. Ерась, згодна з гэтай тэзай, – не нейкае канкрэтнае веравучэнне, гэта грэшнае імкненне аблуднага хрысціяніна, духоўнага збачэнца выкрывіць фундаментальныя асновы навукі Хрыста. Саму ж гэтую навуку здольны цнатліва выкласці як філолаг-пратэстант у катэхетычных вершах, так і праваслаўны кніжнік у катэхетычнай прозе.

Культурны ландшафт Заблудава ў 60-х гады XVI стагоддзя вызначаўся прыярытэтам асветніцкай і адукацыйнай парадыгмы. Гэтаму спрыяла мецэнацкая дзейнасць князя Грыгорыя Хадкевіча, пад патранатам якога ажыццяўлялася выкладанне лацінскай і старажытнагрэчаскай моў, а таксама выданне як лацінамоўных свецкіх кніг, так і богаслужбовай літаратуры на царкоўнаславянскай мове.

L I T E R A T U R A

Baldzuhn M., *Mylius, Johannes*, [in:] W. Kühlmann, J.-D. Müller, M. Schilling u. a. (Hrsg.), *Frühe Neuzeit in Deutschland 1520–1620. Literaturwissenschaftliches Verfasserlexikon*, B. 4, Berlin–Boston: De Gruyter, 2015.

Ciechanowiecki A., *Michał Kazimierz Ogiński und sein Musenhof zu Slonim: Untersuchungen zur Geschichte der polnischen Kultur und ihrer europäischen Beziehungen im 18. Jahrhundert*, red. Werner Markert, Köln-Graz 1961.

(Chadkevič H.) *Kniga, zovomaja Evangelije učitelnoje...*, [u:] *Pradmovy i paslaslojy pasladoŭnikaŭ Francyska Skaryny*, uklad., ustup. art. i koment. U. Karotkaha, Minsk 1991 [(Хадкевіч Г.) *Книга, зовомая Евангеліе учителное от всех четырех евангелистов избранна...*, [y:] *Прадмовы і пасляслоўі паслядоўнікаў Францыска Скарыны*, уклад., уступ. арт. і камент. У. Кароткага, Мінск 1991].

²⁸ Тамсама, с. 31. Пераклад: *Няхай у чытанні гэтых кніг яны знойдуць сілы выправіць сябе і прывесці сябе на сапраўдны шлях. А тыя, хто і да сёння прытрымліваюцца правільнай веры і застаюцца трывалымі, тым больш дазволіць ім Хрыстос словамі і вучэннем сваім умацавацца ў веры і быць аднадумнымі, і не дапусціць Ён, каб змялі іх хвалі гэтага жыцця, ды каб напоўніліся яны ерасямі.*

- Döring J., Thielmann T. (Hrsg.), *Spatial Turn: das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*, 2. Aufl., Bielefeld 2009.
- Hrynjavecki V., *Zabludaŭ*, [in:] *Vjalikaje Knjastva Litoŭskaje: éncyklapedyja*. U 2 t., t. 1; redkal.: Н. Паškoŭ і інш., Мінск 2007 [Грынявецкі В., *Заблудаў*, [у:] *Вялікае княства Літоўскае: энцыклапедыя*, у 2 т., т. 1; рэдкал.: Г. Пашкоў і інш., Мінск 2007].
- Joachimsthaler J., *Kulturraumformung durch Sprach- und Literaturpolitik*, [in:] *Orbis linguarum*, 21 (2002), Wrocław, Legnica.
- Joachimsthaler J., *Literarisches Kulturraummodell Oberschlesien*, [in:] *Berichte und Forschungen. Jahrbuch des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*, 12 (2004).
- Karotki U., *Belaruskaja litaratura i historyja*, Мінск 2013 [У. Кароткі, *Беларуская літаратура і гісторыя*, Мінск 2013].
- Karvelis D., *Przymus wyznaniowy w "księstwie birżańskim" u schyłku XVI i pierwszej połowy XVII wieku*, in: *Litwa w epice Wazów*, Warszawa 2006.
- Kot S., *Pierwsza szkoła protestancka w Polsce. Z historii wpływów francuskich na kulturę polską*, in: *Reformacja w Polsce*, t. I, 1921, Warszawa.
- Labyncaŭ J., *Pačataje Skarynat: belaruskaja drukavanaja litaratura épochi Renesansu*, Мінск 1990 [Ю. Лабынцаў, *Пачатак Скарынам: беларуская друкаваная літаратура эпохі Рэнесансу*, Мінск 1990].
- Lichačev D., *Poezija sadov. K semantike sadovo-parkovych stilej. Sad kak tekst*, izd. 3, Moskva 1998 [Д. Лихачев, *Поэзия садов. К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст*, изд. 3-е, Москва 1998].
- Lotman J., *Kultura i vzryv*, Moskva 1992 [Ю. Лотман, *Культура и взрыв*, Москва 1992].
- Mylius I., *Cato graecolatinus. Praecipua Christianae pietatis capita. Μελέται D. Andreae et D. Alexandri Chodzieuitiorum...* Lipsiae 1568.
- [Mylius I.] *Poemata Ioannis Mylii Libenrodensis, poetae Laureati, ex dioecesi generosum Comitum de Hoenstein (...)* [Lipsiae] 1568.
- [Mylius I.] *Tà τῆς Χριστιανῶν κατηχήσεως μέρη κεφαλαιωδῶς μέτροις Ἑλληνικοῖς συγγεγραμμένα παρα τοῦ Ἰωάννου Μύλιου Λιβενροδέως*, Cracoviae 1561.
- Narbutas S., *Radvanas anuo metu ir dabar*, [in:] Joannes Radvanus. *Opera* = Jonas Radvanas. *Raštai, iš lotynų kalbos vertė* S. Narbutas, Vilnius 2009.
- Nekrašėvič-Karotkaja Ž., *Ulskaja bitva 1564 h. u pomnikach lacinamoŭnaj litaratury Vjalikaha Knjastva Litoŭskaha*, [u:] "Belaruskaja historyčny ahlad", 2013, t. 20, ss. 1–2 [Некрашэвіч-Кароткая Ж., *Ульская бітва 1564 г. у помніках лацінамоўнай літаратуры Вялікага Княства Літоўскага*, [у:] *Беларускі гістарычны агляд*, 2013, т. 20, сш. 1–2].

- J. Nemiroŭski, *Fjodaraŭ Ivan*, [u:] *Francysk Skaryna i jaho čas: ěncykl. daved.*, redkal. I. Šamjakin i inš., Minsk 1988 [Неміроўскі Я., *Фёдараў Іван*, [у:] *Францыск Скарына і яго час: энцыкл. давед.*; рэдкал. I. Шамякін і інш., Мінск 1988].
- Nowak-Dłużewski J., *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce: Czasy Zygmuntowskie*, Warszawa 1966.
- Sajkowski A., *Od Sierotki do Rybeńki: w kręgu radziwiłłowskiego mecenatu*, Poznań 1965.
- Skepjan A., *Dvor i sluhі knjazioŭ Sluckich u kancy XV – 80-ch hh. XVI st.*, [in:] “ARCHE”, 2014, Nr 6 (127), s. 305–339 [Н. Скеп’ян, *Двор і слугі князёў Слуцкіх у канцы XV – 80-х гг. XVI ст.*, “ARCHE”, 2014, Nr 6 (127)].
- Šyšyhina-Patockaja K., *Njašwiž i Radziwily*, Minsk 2001 [К. Шышыгіна-Патоцкая, *Нясвіж і Радзівілы*, Мінск 2001].
- Schlotheluber E., Carmassi P., Breitenbach A., *Einleitung: Schriftkultur und religiöse Zentren im norddeutschen Raum*, in: *Schriftkultur und religiöse Zentren im norddeutschen Raum* / hrsg. P. Carmassi, E. Schlotheluber, A. Breitenbach, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 2014.
- Schneidmüller B. u. a. (Hrsg.), *Faktum und Konstrukt. Politische Grenzziehungen im Mittelalter: Verdichtung – Symbolisierung – Reflexion. Symbolische Kommunikation und gesellschaftliche Wertesysteme*, Münster 2011.
- J. Tazbir, *Geschichte der polnischen Toleranz*, Warszawa 1977.
- Wiedach E., *Das Verzeichniss sämmtlicher Zöglinge des Pädagogiums zu Ilfeld seit seiner Gründung*, Nordhausen 1853.
- Wolf Th. R., *Hermeneutik und Technik: Martin Heideggers Auslegung des Lebens und der Wissenschaft als Antwort auf die Krise der Moderne*, Würzburg 2005.

SUMMARY

RENAISSANCE FARM “MUZ” IN ZABLUDOV: PEDAGOGICAL AND CREATIVE ACTIVITY OF JOHANN MYULIUS UNDER THE AUSPICES OF GRZEGORZ CHODKIEWICZ

This article analyzes duke Grzegorz Chodkiewicz’s patronage of the arts as well as the Renaissance poet Johann Myulius’ literary and pedagogical work from the perspective of culture perception. It defines the role of the monastic landscape in the town of Ilfeld in Thuringia and the farm landscape in Zabłudów in Białystok District in forming cultural capital.

Key words: spatial turn, cultural landscape, the Grand Duchy of Lithuania, Renaissance, Johann Myulius, Grzegorz Chodkiewicz, Zabłudów.

STRESZCZENIE

RENEANSOWY FOLWARK „MUZ” W ZABLUDOWIE:
PEDAGOGICZNA I ARTYSTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ JOHANNA MYULIUSA
POD PATRONATEM GRZEGORZA CHODKIEWICZA

W artykule omówiono artystyczny patronat księcia Grzegorza Chodkiewicza oraz utwory literackie i dydaktyczne renesansowego poety Johanna Myuliusa z perspektywy percepcji kultury. Omówiono rolę klasztornego pejzażu miasteczka Ilfeld w Turynii i folwarcznego pejzażu Zabłudowa, miejscowości na Białostocczyźnie w procesie gromadzenia kapitału kulturowego.

Słowa kluczowe: zwrot przestrzenny, pejzaż kulturowy, Wielkie Księstwo Litewskie, renesans, Johann Myulius, Grzegorz Chodkiewicz, Zabłudów.